

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

*

Matej Močnik r. 13. sept. 1827 v Zalogu fare Cerkljanske na Gorenjskem, dovršil šestere šole latinske v Ljubljani, vstopil v red Jezusov, a pustivši ga zarad bolehnosti je služboval nekoliko na Vačah nekoliko v Kamniku pri davkariji, postal ondi l. 1855 učitelj v dekliški šoli, l. 1864 podučitelj v prvi mestni deški šoli v Ljubljani, l. 1870 učitelj ter do l. 1873 šolski nadzornik za Kamniški okraj in ud c. kr. izpraševanjske komisije za ljudske in meščanske šole, l. 1873 vrednik „Učiteljskemu Tovarišu“ do l. 1882, l. 1874—1882 odbornik v „Slovenski Matici“, sicer tajnik ali tudi blagajnik Društvu na pomoč učiteljskim vdovam in sirotam, pri Društvu slovenskih učiteljev, pri Narodni šoli, katoliški Besednici, katoliški Družbi za Kranjsko, v Vincencijevi družbi, v društvu sv. Cirila in Metoda itd. Zarad bolehnosti bil je na lastno prošnjo umirovljen l. 1882. „Močnik je mož najboljšega duha ter še danes, dasi v pokoji živeč, v raznih domoljubnih odborih neumorno delaven“ (Zgod. Cerklj. Far. str. 144).

Prvikrat se je oglasil M. Močnik, petošolec Ljubljanski, v Vedežu l. 1850 l. 47 in sicer v pesmi, v kateri se nam kaže prav v sedanji svoji dobi in katero vrednik J. Navratil spremlja z opazko: „Že spet nov mlad pesnik. Nas veseli, da se zbuja. — Za prvič dobro; le nadalje“. Taka-le je:

Jesénska pesem.

Narava je zaspala,
Ni solnce več gorkó;
Je zeljše ovenelo,
Več rožce ne cvetó.
Žalujejo potoki,
Tak žalostno žurčé;
Veselja zapuščene
Zdihujejo mejé.

Že listje je odpadlo,
Čelavo je drevo,
Narava je zaspala:
Več ptičce ne pojó.

In gojzdi vsi rujavi
Zgubili so svoj kras;
Okoli vse žaluje,
Ker hudi tare mraz.

V oblačilu prejšnjem
Le jela še stoji,
Kot nade žar leskeči,
In nas obveseli.

Vendar očitno Močnik ni nadaljeval pesnikovanja, kar je sam povedal v „Tov.“ l. 1862 str. 74, češ, Pegaza jezdariti ne znam! „V svojih mladih letih sem se pač vsedel nanj, ali ubežal mi je in me še dobro obercal; gospod profesor namreč mi je na mojo neumerljivo pesem nekaj takega načertal, kar je konjski podkvi zelo podobno, in od odsihdob še nisem poskušal kljuse jezdariti itd.“ — Pač pa je poročal v Novice „Jurčkov Matevž“ časih o raznih dogodkih iz Kamnika, tudi o volitvah; stanovito pa je hkrati jel dopisovati l. 1861 „Tovaršu“ in „Danici“, in potem do l. 1890 ga ni leta, da bi ne bil priobčil v njem nobenega svojega umotvora. — „Moje misli so, da naj „Tovarš“ po vsaki ceni dvakrat na mesec izhaja, ker je enkrat na mesec premalo za namen, kterege si je ta list postavil“, pisal mu je iz Kamnika konec l. 1861. Tudi se čuti, da kak daljši sstavek tako rekoč zgubi mikavnost in veljavo, če ga bravec bere, pa zopet dolgo ne vidi... Kar mene zadene, si bom, ako Bog dá, prizadeval „Tovaršu“ večkrat kaj dopisovati; ali kaj pomaga, ker je moja vednost preplitva. Po mojih mislih bi bilo tudi treba, da bi „Tovarš“ prinašal kaj podučnega iz slovenske slovnice in sploh iz slovenskega lepoglasja in spisja...

Ako bo Bog hotel in sreča učiteljska, bo naš mladi „Tovarš“ postal sčasoma verli mož in čverst odgojitelj na slavo božjo in na srečo našega milega naroda itd. (str. 205)⁴. — V tem tečaju je spisoval sestavke „Lepa odreja“ (str. 8—58) in poslovenil razpravo: „Koliko računskih načinov naj se pri začetnem nauku o računanju ali rajtanju razločuje in vadi (str. 125—177)⁴. — V Danici pa je v spisku „Škof J. M. Vittmann“ svojim tovaršem priporočil ranjkega nauke o šoli, šolski učenosti in pobožnosti, o šolarski maši itd. (str. 12).

L. 1862 ima Tovarš naslednje spise njegove p.: Zakaj pesmi niso za narekovanje pripravne in zakaj se ž njimi ne smejo jezikoslovne vaje zedinovati. Keršanska odreja (81—133). Telesno kaznovanje. Jeklene peresa niso pripravne za pisanje v ljudski šoli. Nauk v branji v srednjem in višjem razredu ljudskih šol (str. 18—303). Resnica in laž. Potovanje za Savo — o smerti Slomšekovi. Podučevanje v ljudski šoli naj bo v kerščanskem duhu. Iz zgodovine kerščanske ljudske šole (str. 21—333). — Danica pa: „Odperto pisemce gosp. profesorju žl. Radiču“ o češčenju preblazene Bogorodnice in prečiste Device Marije nasproti njegovemu napačnemu spisku „Blätter aus Krain“ 15. jan., kjer pravi naposled: „Žalostno znamnje našiga časa je, de učeniki katoliških šol vernim za kratek čas take napčnosti ponujajo (str. 27)!“ — Ali je tako imenovana verska preuredba (reformacija) v 16. stoletji kaj svet zboljšala (str. 52—60)? Kam merijo sovražniki katoliške Cerkve? Pesimis displicere est optimis placere — o Jezuitih, njihovem vnanjem in notranjem redu — spisal (str. 85—119) Laicus catholicus. Glasi iz Tirol — zoper Mühlfeldov Religions-Edikt. Katolišk neduhoven. Italijo politiško zediniti, je-li mogoče? Avstrija in katoličanstvo. Pijeva družba na Švicarskem — po Wien. Kztg.

L. 1863 kaže Tovarš: Iz zgodovine keršanske ljudske šole (str. 9—374). Ko-

liko moči do mladosti ima zgodnje soznanje lepoznanstva, in kakšne dolžnosti izvirajo iz tega za odgojitelja in jezikoslovnega učenika (str. 19—103). Praktična slovensko-nemška gramatika (str. 55—376). Keršanska odreja (str. 242—356). — Danica pa: Mnogo poročil iz deželnih zborov. Posebej: Govor kurata Auerja v tirolskem deželnem zboru — za versko edinost itd.

L. 1864 T.: Iz zgodovine keršanske ljudske šole (str. 20—167). Praktična slovensko-nemška gramatika (str. 21—213). Keršanska odreja. Laž. Obnaša v cerkvi in božja služba. Pisma dveh slovenskih učiteljev — Svetoslav in Tugoslav. Pogovor o šoli — Anžek mlajši in Anže starejši učitelj. Učiteljevo premišljevanje v začetku šolskega leta. Neprijatelji šol. Pedagogična pisma — Barovič pa Govorič. — D.: Nekoliko o Bosni in Hercegovini, spisal M. Močnik (str. 230—292).

L. 1865: Obrazi iz odgojilne povestnice pri poganih (str. 50—214). Pogovor — Vedež in Klatež. Pašnik. Lepo cvetje, koristen sad. Kaj si učitelja dopisujeta — Svetoslav i Tugoslav. Izreki in pregovori. Odkritoserčne misli o sedanjih glavnih in srednjih šolah. O materinskem jeziku. Odkritoserčnost. Tudi od otrok se učitelj more učiti. Slomšek, prvi pedagog v novejših časih (305—360). Pogovor dveh učiteljev — Vohnè in Rohnè.

L. 1866 T.: Ali res šola ljudstvo kazí? Sirovost. Keršanska odreja. Šolska postava v deželnem zboru. Odgoja v molitev. Ljubezen do poklica. Kaj si učitelja dopisujeta — Radoslav in Svetoslav. Odgovor na poslednja tri pisma Tovarševa (str. 320. 359). Istinovič, učitelj. — D.: Nekatere proste misli o poslednjem deželnem zboru. Tepeži po Kranjskem, zlasti Gorenskem. Katoliška cerkev na Jutrovem in katoliške družbe v Avstriji. Nada katoliške cerkve v l. 1866 (cf. Sendbote). Katoliška cerkev — skala Kristusova. Ljudska šola — narodno vseučilišče. Iz zgornjega Tuhinja o misijonu. Katoliško slovstvo pa časnikarstvo podpirati je sleher-

nega katoličana sveta dolžnost. Kje je prava ljubezen do bližnjega doma (v kat. cerkvi). Posebno apostolstvo v malih šolah — pobožnost do presv. Serca Jezusovega. Krivica se sama tepe — po Wien. Kztg. Sveto detinstvo in njegove čuda na otoku Tsov-Mingu.

L. 1867 T.: Tovarš tovaršu na deželi — o dr. Orlovi svečanosti v čitalnici itd. Učitelj in sveto pismo. Kako list „Freie pädagogische Blätter“ sodi tudi o Slovencih (str. 63). Nekaj starega v novi obleki — „lepo in koristno“ — v prevdarek (cf. Schulfreund). O slovenščini v šoli in v uradu — nasprot „Laibaherici“, „Tagespošti“. Izpod Grintovca. O pobalinih na ulicah. O sporočilu mestne glavne šole pri sv. Jakobu „Laibaherici“. O cerkvi in šoli (Po Vaterl. posnel M.) — D.: Učiteljski zbor na Dunaju, kjer pravi proti koncu: „Modri ne gleda, kaj ljudje govoré, ampak prevdarja njih djanja in potem jih sodi, sedanost primerja s preteklim časom, in tako presojuje sedanost in se odločuje za prihodnost. Tako delajmo tudi mi, in ne bomo tako brezmiselno terdili, kar bomo druge slišali terditi, in sladkim besedam se ne bomo dali premotiti. — Učiteljski zbor bo javalno kaj zboljšal ali v šoli prenapredil, zanimiv pa je kakor znamenje časa, in glasno bučeča tromba za državo in cerkev (str. 223)“.

L. 1868 T.: Procesije in šolska mladost v nižjih ljudskih šolah. Izobraženost. Odgoj za Boga; odgoj za ta svet. Kako pomagamo učitelju do sreče. Zgodovina v ljudski šoli. O novi šolski postavi. Beseda, katero je govoril v štirskem dež. zboru poslanec g. Buol-Bernburg o šolski postavi. Po Vaterl. prosto poslovenil M. Močnik. Zemljepisje v ljudski šoli. — D.: Deržava in cerkev: „Iz tega smo videli, zakaj da je tako zvani jožefinizem cerkev sovražil, in zakaj da jo sovraži dan današnji liberalizem in bi jo rad vkoval v še hujši sponse memo nekdanj. Spoznali smo, da med liberalizmom in katoliško cerkvijo ne more biti sprave. Sedaj je liberalizem v

cvetu, torej je najberže cerkvi marsikaj poskušenj pričakovati. Kar so dosihmal liberalci po cerkvi mahali, utegne biti predigra tega, kar ji namerjajo. Po jožefinizmu in drugih okolnostih pa je res nastalo sem ter tje tako dremanje in spanje med katoličani, da je treba hudih viharjev, kateri svet prebudé in očistijo škodljivih soparov“. — Katoličani in liberalizem (cf. Hist. pol. Blätter str. 55).

L. 1869 T.: Zemljepisje v ljudski šoli (str. 4—364). Dva prijatelja si pišeta Vedrilec pa Čmernilec. Pastirski list knezoškofa Lavantinskega — Jak. Maksimilijana — zlasti šoli. Poterpežljivost. — D.: Razprave in odprave — za kat. politično društvo nasprot „Slov. Narodu“ po geslu: Inimici hominis domesticí ejus (str. 15). Pogovor med Šego in Pravdo — za veselico v Kat. družbi (str. 147).

L. 1870 T.: Zemljepisje v ljudski šoli (str. 3—284). Slovnica v ljudski šoli. Pedagogika in verozakon. Značajnost. Zopernosti so človeku koristne. Perva nemška slovnica za slovenske ljudske šole itd. —

L. 1871 T.: Šolsko in ljudsko izobraženje. Druga nemška slovnica za slovenske ljudske šole. — D.: O liberalizmu in liberalnih društvih — v izgled katoliškim — govoril v kat. Besednici (str. 192—201). Delavei in sedanji čas (str. 232—241) itd.

L. 1872 T.: Iz šole za šolo. Pregovori in izreki. Jezikov poduk in vernost v šoli. Iz zemljepisja. Šolski postavi v kranjskem deželnem zboru itd. — D.: O spomenici kat. škofov v Fuldi, govoril v kat. Besednici. O slovečem Bizmarku in drugih — tudi domačih zadevah, o katerih pravi na pr.: „Kako pa pri nas na Slovenskem? Mi še do abecede v politiki nismo prišli, ker ne spoznamo potrebe edinosti. — Mladi neskušeni ljudje starejim pravila dajejo, kako naj govoré in pišejo, kako naj se vedejo in obnašajo; stari jim pa pridno na vse to odgovarjajo, in s tim mladim neznanstvo veselje napravljajo. Človek bi mislil, da smo prišli v tiste čase nazaj, ko so bili terdovratni boji med — egarji in

igarji. — Kakšni časi so bili takrat, in kakšni so sedaj! — Neprijatelji se nam po pravici smejaajo, in nas imajo v takih slučajih za politične otročaje. Eneržije in poguma nam ne manjka — v domačih prepirih; Bog nam je dal um in pamet, pa jo obračamo narodu v kvar, neprijatelju v korist. — Domá smo lévi, neprijatelju v očigled pa po otročje priprosti; zato pa vsak dan prosimo še za toliko Nemcev v deželo, da bi nad nami gospodarili. — Ako si nočejo naši časnikarji „Danice“ v

izgled vzeti, naj se pa ravnajo po „Tagblattu“; nikdar in nikoli ta list svoje stranke ne napada, dasiravno tudi tam ne gre vse gladko. — Ko bi politika ne bila še iznajdena, bi jo bili gotovo iznašli Nemci na Kranjskem (str. 410)“. — Tako je tudi l. 1873 modro govoril v kat. Besednici na pr. O Napoleonu III. po zgodovini, o liberalni, tudi mladoslovenski trditvi: Vera ni v nevarnosti, in o papeževi okrožnici z dne 21. nov. t. l. (Vid. Zg. Danic. str. 61. 258. 410) itd. —

Ukazi in odredbe šolskih oblastev.

VI.

Učiteljski tečaj za deška ročna dela.

A.

Visoki c. kr. deželni šolski svét je gledé udeležbe učiteljev na učiteljskem tečaju za deška ročna dela na I. dunajski šolski delarni razposlal okrajnim šolskim svétom 2. vel. travna t. l. št. 773 nastopni poziv z naročilom, naj se dá učiteljem na znanje z dostavkom, da bode tudi letos deželni odbor v to svrho delil podpore. Prošnje za podpore naj se pravočasno vložé pótém c. kr. okrajnega šolskega svéta na deželni šolski svét.

Ta poziv slóve:

Ferialcurs an der I. Wiener Schulwerkstätte pro 1891.

Se. Excellenz der Minister für Cultus und Unterricht hat mit Erlass vom 19. Februar 1891, Z. 2207 dem Vereine zur Gründung und Erhaltung unentgeltlicher Knabenbeschäftigungsanstalten in Wien für den im Monate Juli d. J. beginnenden Ferialcurs zur Heranbildung von Lehrern für den Handfertigkeitunterricht unter gleichzeitiger Genehmigung der Abhaltung dieses Curses eine Subvention gewährt.

Jene Herren Lehrer, welche an diesem Course theilnehmen wollen, mögen nachstehende Bestimmungen beachten.

1.) Der Unterricht an diesem Course ist unentgeltlich.

2.) Derselbe beginnt Mitte Juli 1891. (Der Tag des Beginns wird den Herren Theilnehmern später bekannt gegeben) und dauert 5 Wochen. Die Übungen beginnen täglich mit Ausnahme des Sonntags, der ganz frei ist, am Morgen um 7 Uhr, am Nachmittag um 2 Uhr und währen bis 11 beziehungsweise 5 Uhr. An zwei Tagen in der Woche finden von 11—12 Uhr vormittags Vorträge statt.

3.) Am Schlusse des Curses werden Zeugnisse über den Besuch und den Erfolg ertheilt.

4.) Der Unterricht umfasst: a) Arbeiten an der Hobelbank; b) Modellieren im Thon; c) Holzschnitzen und d) Cartonagearbeiten.

Jeder Theilnehmer wählt für die Zeit eines Curses zwei Unterrichtsgegenstände, von welchen er den einen in den Vormittagstunden, den andern in den Nachmittagstunden übt.

5.) Das Material und die nöthigen Werkzeuge ausser Zirkel und Bleistift stellt die Schule zur Verfügung, wofür jeder Theilnehmer für die Dauer eines Curses 5 fl. Materialienbeitrag zu zahlen hat.

6.) Die hergestellten Objecte sind Eigenthum des Erzeugers, doch steht der Cursleitung das Recht zu, von jedem Theil-